

OBSAH

<i>Předmluva</i>	5
Kapitola 1 Základy výzkumu	8
<i>Úvod</i>	8
Poměr vědeckého pracovníka k problémům výchovy	8
Různé úrovně výzkumu	10
Nynější situace v pedagogickém výzkumu	11
Výzkum a posuzování hodnot	13
Vztah pedagogického výzkumu k výzkumu ve společenských vědách	14
<i>Některé prostředky, jichž vědečtí pracovníci užívají pro usnadnění myšlení</i>	18
Fakta a objevy	18
Teorie a zákony	19
Konstrukce a teorie	23
Modely	27
Pojetí úlohy teorie ve výzkumu	30
Shrnutí	33
Kapitola 2 Výzkum a teorie	35
Běžná pedagogická teorie jako základ pro výzkum	36
Výklad teorie jako východiska výzkumu	39
Definice	41
Postuláty	41

Dedukce	41
Stupeň úplnosti teorie	42
Formalizování teorie	44
Kauzální a funkční vztahy	44
Různé stupně přesnosti poznání	47
Typy zákonů	48
Program výzkumu jako záležitost dlouhodobého vývoje	50
Počátky pedagogického výzkumu orientovaného teoreticky	52
<i>Některé speciální výzkumné problémy . . . . .</i>	54
Institucionální výzkum	54
Vztah výzkumu k praktickým problémům. Akční výzkum (Výzkum spojený s praktickou činností na školách)	56
Shrnutí	58
Několik úkolů pro studenty	59
Kapitola 3 Výběr problému	60
<i>Obsah pedagogického výzkumu: oblasti, z nichž může být problém vybrán . . . . .</i>	60
Rozsah pedagogického bádání	60
Pedagogický výzkum týkající se vývoje	61
Výzkum učebního programu (Curriculum Research)	63
Výzkum sociologických a ekonomických podmínek působících na výchovu	66
Inženýrskopedagogický výzkum	69
Přehled obsahu pedagogického výzkumu	73
<i>Výběr problému a plánování výzkumu . . . . .</i>	73
Dostatek času pro plánování	73
Přijatelnost výzkumného projektu pro společenské prostředí, v němž se výzkum provádí	76
Vyhledávání problémů	77
<i>Některá hlediska pro hodnocení výzkumných studií . . . . .</i>	81
Hodnocení problému	81
Hodnocení postupu	82
Nástin studie a adekvátnost analýzy	83
Hodnocení výsledků a závěrů	84
Některá další kritéria pro hodnocení publikovaného	

výzkumu	84
Význam provádění výběru při publikování	85
<i>Jak má vypadat charakteristika problému . . . . .</i>	86
<i>Některé další úvahy o výběru problému . . . . .</i>	91
Některé praktické otázky týkající se výzkumu	91
Nepřímé přístupy proti přístupům přímým	92
Odborná terminologie pro vyjadřování údajů	94
Výhody širokého a úzkého pojetí při definování problémů	98
Předběžná zkoumání problému	99
Vypracování výzkumného plánu	100
Shrnutí	102
Několik úkolů pro studenty	104
Kapitola 4 Některé problémy historického výzkumu	106
Historický výzkum a kazuální metoda v historickém výzkumu	106
Volba námětu	110
Výběr pramenů	110
Kritéria platnosti závěrů a rekonstrukcí	111
Hodnocení písemných dokumentů	112
Příčinné a důsledkové vztahy	116
Syntéza informací	117
Kvantitativní metody v historických studiích	119
Historie jako studium nomotetických a ideografických jevů	120
Plánování historických studií	121
Shrnutí	123
Kapitola 5 Měření ve výzkumu	125
Měření a věda	125
Úrovně popisu	127
<i>Třídy proměnných v pedagogickém výzkumu . . . . .</i>	<i>129</i>
<i>Závislé a nezávislé proměnné . . . . .</i>	<i>130</i>
<i>Podnětové, odezvové a prostředkující proměnné . . . . .</i>	<i>133</i>
Podnětové proměnné	133
Příklady podnětových proměnných v pedagogickém výzkumu	135

Odezvové proměnné	140
Prostředkující proměnné	143
<i>Klasifikace proměnných se zřetelem k jejich matematic- kým vlastnostem</i>	147
Některé problémy stupnic	150
Předpovídá výzkumný pracovník chování?	152
Shrnutí	153
Několik úkolů pro studenty	155
Kapitola 6 Opakované pozorování při měření	157
Jednoduché pozorování	157
Kombinace pozorování	158
Rozsah a seskupování pozorování	159
Kombinované pozorování podle významu	161
Některá upozornění týkající se frakcionace souborů položek	166
<i>Některé zvláštní problémy spojené s měřením</i>	168
Měřítka, při nichž jsou odpovědi funkcí času	168
Analýza struktury jako metoda pro kombinování vý- zkumu	169
Spolehlivost (reliability) měření	174
Shrnutí	176
Kapitola 7 Validita měření	179
Rané pokusy standardizovat měření chování	180
Druhý pokus Americké psychologické společnosti uspo- řádat pojmy v oblasti měření	184
Pokus o novou formulaci problému	187
Korelace a závěry	188
Shrnutí	191
Kapitola 8 Povaha pozorování a některé přímé přístupy	192
Co je pozorování	192
Funkce technických prostředků	193
Příprava a použití aparatur v pedagogickém výzkumu	195
<i>Přímé pozorování jevů</i>	197
Některé pozorovatelné znaky žákova prostředí	198
Problémy v pozorování chování	199
Záznamy výsledků pozorování	203

Hodnocení jako metoda redukce údajů	204
Úsilí o kontrolu procesu hodnocení	207
Spolehlivost hodnocení	208
Validita hodnocení	210
Interview jako pozorovací technika	211
Zaznamenávání údajů při interviewu	216
Situace, v nichž se konají pozorování	217
Hraní úlohy jako pozorovací technika	219
Užitečnost pozorovací techniky v přehledu	220
Shrnutí	221
Několik úkolů pro studenty	222
Kapitola 9 Pozorování. Složitější postupy a nepřímé přístupy	224
Tabulky pro pozorování ve třídě — problémy jejich vy- pracování	225
Některé příklady tabulek pro pozorování	231
Interakční analýza	235
Žáci jako pozorovatelé ve třídě	239
Zkreslení v pozorování	240
Nepozorovatelné jevy	242
Některé problémy necvičených pozorovatelů	243
<i>Další pozorovací techniky</i>	245
Technika kritických hledisek	245
Sebepozorování a sebehodnocení	248
Využití životopisných údajů	251
Shrnutí	254
Úkol pro studenty	256
Kapitola 10 Metody průzkumu	257
Stupně složitosti v průzkumech	262
<i>Průzkumy jevů chování</i>	264
Žádoucí vlastnosti údajů o chování, které byly shromáždě- něny při průzkumech	265
Úloha teorie při průzkumu chování	267
Typy údajů shromážděných při průzkumech chování	271
Metody dotazníků zasílaných poštou	274
Průzkumy chování v uměle vytvořených situacích	275
Kontrola průběhu shromažďování údajů	278

Určení výběru, který má být předmětem průzkumu . . .	280
Nesprávné užití metod průzkumu	287
<i>Průzkumy obsahu učebního programu . . . . .</i>	<i>288</i>
Rozbor obsahu vzdělání	288
Analýza učebního programu: problém stanovení obsahu	288
Analýza obsahu při výzkumu vzdělání	291
Obsahová analýza v pedagogickém a psychologickém výzkumu	294
<i>Školní průzkumy . . . . .</i>	<i>303</i>
Akreditace středních škol	307
Akreditace vysokých škol	313
Kritika hodnotících kritérií, jichž se používá při akre- ditaci	315
Přehled postupů akreditace	317
Shrnutí	318
Několik úkolů pro studenty	320
Kapitola 11 Prediktivní studie	322
Výzkum problémů predikce	322
Pseudovědeckost předpovídání něčeho z čehokoli . . .	323
Statistický empirismus	325
Empirismus a výzkum problémů pedagogické predikce	327
Prediktivní studie chování jako studie trvalých vlast- ností	334
Potřeba vhodných podmínek	335
Dělení skupin, jehož účelem je zvýšit přesnost před- povědí	339
Seskupování proměnných, jehož účelem je zvýšit přes- nost předpovědí	340
Klinická předpověď proti předpovědi statistické. Pro- blém validity přímého pozorování chování	341
Problémy několikerého předpovídání	343
Výsledky výzkumu předpovídání	346
Jev zvaný úbytek	346
Nelineární vztahy	350
Několik problémů souvisejících s předpovídáním málo častých jevů	351

Shrnutí	352
Několik úkolů pro studenty	354
Kapitola 12 Studium vývoje	355
<i>Studium vývoje v krátkých časových obdobích . . . . .</i>	<i>357</i>
Teoretický základ krátkodobých studií	357
<i>Studium percepčního učení . . . . .</i>	<i>361</i>
<i>Výzkum učení dospělých . . . . .</i>	<i>364</i>
Krátkodobé studie vývoje osobnosti	366
<i>Výzkumný záměr ve studiích o transferu výcviku . . . . .</i>	<i>369</i>
Laboratorní studium učení a studium učení ve třídě	370
<i>Studium vývoje v delších životních úsecích . . . . .</i>	<i>372</i>
Některé tradiční přístupy	372
<i>Novější přístupy: I. Manipulování s podmínkami, které se týkají vývoje . . . . .</i>	<i>377</i>
<i>Novější přístupy: II. Výzkum vývoje individuálních rozdílů . . . . .</i>	<i>380</i>
Pohled zpět — technika pro studium vývoje	381
Studium změn v pozdějších letech života	384
Srovnání empirických údajů o vývoji s teorií vývoje	386
Shrnutí	386
Několik úkolů pro studenty	388
Kapitola 13 Experimentování ve výchově	390
Názvosloví	390
<i>Význam laboratorního experimentování . . . . .</i>	<i>390</i>
Potřeba opatrného přístupu k experimentování	394
<i>Potíže při manipulování s experimentálními podmínkami . . . . .</i>	<i>395</i>
Důležitost experimentální techniky	401
Předběžné šetření při měření	402
Laboratorní analoga a modely	403
Některé potíže při experimentech	405
Zajištění vhodných experimentálních podmínek	414
<i>Pozorování v průběhu experimentu . . . . .</i>	<i>415</i>
Shrnutí	417
Několik úkolů pro studenty	418
Kapitola 14 Problémy výzkumného plánu	420
Terminologie související s plánem	420
Funkce statistických metod	423

Obecné znaky dobře rozvrženého experimentu	425
Kontrola v experimentálním plánu	429
Funkce replikace ve vztahu k problému odhadu chyby	432
Prameny chyb	435
Výzkumné plány při faktorové analýze	436
Stupně volnosti	442
Ověřování hypotéz	444
Plán a jeho vztah k dané otázce	446
Náhodné modely, modely fixních faktorů a smíšené modely	447
Provádění výběru a problémy zobecnění v plánech studií	449
Chyba záležející v tom, že se výběr provádí z jednoho univerza a zobecnění se dělá pro jiné univerzum	454
Individuální rozdíly a blokový plán	455
Brunswickův reprezentativní plán	456
Shrnutí	458
Kapitola 15 Zpracování údajů a psaní zprávy	460
Zpracování údajů	460
Použití strojů pro zpracování údajů	467
Zpracování kvalitativních údajů	471
<i>Psaní zprávy . . . . .</i>	<i>473</i>
Úvodní oddíly zprávy	475
Celková podoba zprávy	476
Popis postupu	477
Zpráva o výsledcích a výklad závěrů	479
Psaní závěrů a diskusní oddíl	482
Použití diagramů, tabulek a obrázků	483
Jiné body k uspořádání zprávy o výzkumu	484
Závěrečné publikování	487
Nové metody rozšiřování odborných informací	488
Shrnutí	490
Kapitola 16 Několik závěrečných úvah	492
Schopnost, produktivita a některé možné důvody nedo- statku produktivity	492
Důležitost sociální atmosféry při tvořivé práci	495
Dlouhé a vytrvalé úsilí při tvořivé práci	497

Finanční podpora výzkumu	500
Dodatek. Příklad teorie z věd o chování	503
Bibliografie	507
Doslov	514
Jmenný rejstřík	520
Věcný rejstřík	523

Robert M. W. Travers

ÚVOD DO PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU

Z originálu Robert M. W. Travers, *An Introduction to Educational Research*, Second Edition, The Macmillan Company, New York 1958, Collier-Macmillan Limited, London 1964, za vedení Jaromíra Kopeckého přeložili Miroslav Breuer, Jaromír Kopecký, Vlastimil Pařízek a Dagmar Stibralová

Obálku a vazbu navrhl Antonín Sládek

Edice Pedagogická teorie a praxe

Odpovědný redaktor Vladimír Janeček

Technický redaktor Pavel Leden

Výtvarný redaktor Milan Skoch

Vydalo Státní pedagogické nakladatelství, n. p., v Praze r. 1969, jako svou publikaci č. 94-0-120 a UTEIN č. 0215501.

Z nové sazby písmem Public vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Brno.

Formát papíru 86×122 cm, AA 32,69 — VA 34,30. Tematická skupina a podskupina 02/45. Cena vázaného výtisku Kčs 40,00.

508/21, 865

14-012-69	Kčs 40,00
-----------	-----------